

Bruno Latour: *Vi har aldrig været moderne*. København: Hans Reitzels Forlag 2006. 251 sider. ISBN 87-412-0217-1. Pris: 298 kr.

Det primære mål med Bruno Latours *Vi har aldrig været moderne* er at beskrive og forstå det moderne samt at angive veje ud af de problemer, som den moderne metafysik ifølge ham forårsager. Bogen er både irriterende og interessant. Bogen irriterer i dens selvovervurderende opgør med tidligere filosoffer og andre tænkere. Bogen er interessant, fordi Latour giver et tankevækkende bud på modernitetens metafysik.

For Latour er „det moderne“ en metafysik, som er udbredt i en periode, der strækker sig fra cirka det 17. århundrede til et tidspunkt umiddelbart før nutiden, og som er centreret omkring den vestlige, videnskabelige verden. Det moderne modstilles det præmoderne, det postmoderne og det ikke-moderne. Det *præmoderne* beskrives som en periode med en særlig metafysik, hvor naturlige og sociale ordener altid opfattes som forbundne med hinanden. Menneskers handlinger, moral samt indretning af samfund er en del af naturen for de præmoderne. Det *postmoderne* er for Latour et afmægtigt forsøg på at forstå og overkomme det moderne gennem ironisk refleksion og kritisk dekonstruktion. Det *ikke-moderne* er derimod Latours eget bud på, hvordan man kan overskride det moderne ved at erkende, hvad det moderne reelt er, samt ved at tage det bedste med sig fra det præmoderne, det moderne og det postmoderne.

I modsætning til det præmoderne karakteriseres det *moderne* ved en radikal opsplitning mellem på den ene side mennesker og det sociale/kulturelle og på den anden side objekter og det naturvidenskabelige. Latour tydeliggør illustrativt dette skel ved at sammenligne filosofen Thomas Hobbes (1588-1679) med naturvidenskabsmanden Robert Boyle (1627-1691). Hobbes opfattede samfundet som det overordnede og centrale for enhver orden, og han så menneskers underordning under produktet af deres samlede handlinger, Leviathanen, som vejen ud af borgerkrigens evindelige stridigheder. I Latours optik er Hobbes en forløber for senere socialkonstruktivister. Boyle, som skabte og brugte vakuumpumper til at bevise forhold angående lufttryk, udviklede en teori og praksis omkring etableringen af evidens i videnskabelige forsøg. Denne praksis blev grundstenen i den videnskabelige metode. Boyle sørgede for, at hans forsøg blev bevidnet af en forsamling af mennesker af en vis stand, som ved selvsyn kunne erfare det, som forsøgene viste om naturen. Boyle etablerer således naturvidenskab som et fællesskab og en praksisform, som i et afsondret rum etablerer sandheder om naturen. Latour hævder, at de modernes adskillelse af kultur og natur er dobbelt, forstået på den måde at verden i nogle sammenhænge opfattes som udelukkende social for i andre sammenhænge at opfattes som udelukkende natur.

Latour er for så vidt positiv over for resultatet af den moderne spaltning og lægger mærke til de oplagte succeser, som dette har medført. De „moderne“ ting og indsigter – fra mobiltelefoner til film og videnskabelige værker – ville således næppe have været skabt uden denne skarpe arbejdsdeling mellem det naturvidenskabelige og det kulturelle. Latour er derimod skeptisk over for den moderne afvisning af alle mellemformer mellem kultur og natur. Latours påstand er, at de moderne ikke vil eller kan erkende de sammenhænge, som findes mellem det kulturelle og det naturlige. Disse mellemformer betegner Latour „hybridisering“, men også „forvikling“, „kvasiting“, „kvasisubjekter“, „forlængede netværk“ og „aktørnetværk“. Latour eksemplificerer bl.a. dette med huller i ozonlaget, genmodificerede planter og reagenglasbørn. Latour mener også – og her er eksemplet

mindre selvindlysende – at naturvidenskabens etablering af naturlove er vævet sammen med det sociale, fordi de naturvidenskabelige forsøg foregår i et socialt fællesskab, som etablerer sandheden, der i øvrigt kan ændres, hvis nye naturvidenskabelige fællesskaber kommer frem til dette. Men, kunne man indvende, skabes naturlovene ikke snarere af naturen end af fællesskabet?

Latour diskuterer bl.a. naturloves socialitet og sociale forholds natur ved hjælp af en af bogens mange meget illustrative illustrationer. Illustrationen viser med et horisontalt kontinuum den akse fra natur til samfund, som de moderne opfatter som en uoverskridelig modsætning, og som de bygger deres metafysik på. Latour tilføjer et lodret kontinuum fra eksistens til essens. Eksistens kan her forstås som en enkeltstående begivenhed, som i sig selv ikke har varighed eller kan generaliseres. Essens er derimod noget varigt og generelt. Latour hævder så, at de moderne ikke lægger mærke til, hvordan deres radikale adskillelse af natur og kultur bliver skabt gennem sociale processer, der laver hybride mellemformer om til enten natur eller kultur. De moderne opfatter kontinuummet mellem essens og eksistens som sammenfaldende med modsætningen mellem natur og kultur, og derfor har de vanskeligt ved at forstå, at natur og kultur skabes processuelt, ligesom de heller ikke forstår, at hybride mellemformer er blevet blokket ud af deres opfattelse. Ved ikke at lægge mærke til, hvordan natur og kultur produceres, ophøjer de moderne deres metafysiske forståelse af verden til eviggyldig sandhed, der hverken kan korrigeres eller være forstående over for andre fællesskabers metafysiske opfattelser. Titlen på bogen viser altså hen til den illusion, som de moderne hævdes at leve i: Hvor de moderne tror, at de for altid har forladt den præmoderne verdens sammenblandinger af natur og kultur, hævder Latour, at de reelt stadig skaber og lever med sådanne sammenblandinger. Hybriderne, kvasitingene og kvasisubjekterne findes, og det skal vi erkende og være glade for.

Et af de centrale led i Latours argument er påstanden om, at de moderne ikke anerkender hybriderne, eller sagt anderledes, at de moderne opfatter modsætningen mellem natur og kultur som uoverskridelig. Denne karakteristisk af det moderne har efter min mening den store fordel, at den i en vis forstand placerer kultur som ligeværdig med natur. Når man læser flere af de antropologiske kritikker af den vestlige verdens metafysik (fx Strathern, Handelman eller Bateson, som i øvrigt ofte er ude i et lignende ærinde som Latours), får man ofte et billede af vestlig metafysik som stort set udelukkende determineret af den naturvidenskabelige side. Den slags beskrivelser virker oftest forsimplede, og derfor forekommer Latours påpegnings af vigtigheden af det sociale og kulturelle velanbragt. Latours beskrivelse af det moderne som funderet på etableringen af to gensidigt udelukkende diskurser kan derfor være en øjenåbner og en god vej frem mod en bedre forståelse af kompleksiteten i den moderne metafysik.

Påstanden om de modernes afvisning af hybrider forekommer dog selv noget forsimplet, for anerkender de moderne ikke rent faktisk ofte hybrider? Eksempelvis ser kunstnere ud til at have anerkendt hybrider nogle gange, fx i publikumsmagneter som *Frankenstein*, *Superman*, *Moby Dick*, *Terminator*. Nogle fag ser også ud til at beskæftige sig meget med sammenblandinger af kultur og natur, fx psykologi og geografi. Også kulturhistoriske fag har kontinuerligt undersøgt de menneskelige intentioner og indfældninger i fysiske objekter som bøger, bygninger, kunstværker. Man kunne også nævne moderne (i Latours betydning) forskere som Marx og Mauss, som analyserer penge og gaver, hvilket vel er oplagte eksempler på hybrider, idet de indeholder både ting og menneskelig intention.

Vi har aldrig været moderne, som udkom på fransk i 1991, er angiveligt en klassiker inden for videnssociologien. Hvis man kan holde det højstemte praleri ud, er der interessante og kritiske analyser af den metafysik, som vi moderne måske stadig tror for meget på. I tillæg får man i den danske oversættelse en artikel, hvor Latour på samme selvhøjtidelige måde (men i væsentligt dårligere sprog, måske på grund af anden oversætter) fortæller om aktør-netværk-teorien, samt endelig et udmærket interview med geniet selv.

*Kåre Jansbøl
Post.doc-stipendiat
Institut for Antropologi
Københavns Universitet*